

(НИН, 18.06.2009)

Било је то време оптимизма који је запљуснуо Србију. Отеран је диктатор Слободан Милошевић, кренули смо у изградњу модерног, нормалног друштва, почели да се укључујемо у Европу и свет у које само што нисмо кренули да путујемо без виза и чекања у редовима пред амбасадама. Година 2001. На телевизији се вртела она реклама у којој нам држава обећава породично летовање, нови аутомобил за шест месеци и нови стан за годину дана, све на кредит.

Препрека оваквом, нормалном животу и току новца биле су српске банке девастиране током деведесетих година, којима није било спаса ако смо хтели сами да се спасемо. Тако нам је објашњено. Покрадена стара девизна штедња, нередовно исплаћиване пензије, несташица новца на шалтерима... били су убедљив аргумент тврдњама највиших државних званичника, све експерата од Млађана Динкића, преко Радована Јелашића до Божидара Ђелића, да Беобанку, Југобанку, Инвестбанку и Београдску банку треба угасити.

Стога је, за Нову 2002. годину, по препоруци Савета Агенције за санацију и ликвидацију банака, Народна банка Југославије гувернера Млађана Динкића покренула стечај над овим банкама.

Уследили су протести незадовољних радника и синдиката, савезни министар финансија Јован Ранковић поднео је оставку, али ствар је убрзо легла. Уосталом, ко би се и усудио много да се буни после оцене каква је била тадашњег председника Политичког савета Г17 Плус Предрага Марковића, да иза протеста стоји „странка екстрапрофитера, који добро знају да ће промене у земљи коштати управо њих“. Стручњаке који су се успротивили укидању банака назвао је „људима из прошлости, који су злоупотребили своје положаје“.

Тадашњи министар финансија Божидар Ђелић ствар је пресекао уздигавши је на ниво националног значаја. Или банке или Србија, поручио је преко РТС-а: „Даље пословање ових банака било је опасно за читаву нацију, јер се њихови губици мере милијардама марака, и ма колико ова одлука била тешка она је морала да се донесе како би се одржала стабилност државе.“ (Ђелић је тих дана говорио и у оптимистичном тону: „Сада ћемо прионути на изградњу визије српског банкарства. Наша држава мора да изгради неке финансијске институције које нема, а које су нужне за национални интерес. (...) Треба нам и једна развојна банка, извозна банка која ће се окренути успешним малим и средњим предузећима, да се она брже развијају и отварају нова радна места.“)

А када је још и Светска банка поручила да она „и све друге међународне финансијске институције подржавају веома храбру одлуку“ о покретању стечаја, шта је ту још могло да се дода?

Епилог знамо. Затварањем четири највеће домаће банке отворен је простор за улазак страних банака на рашчишћено српско тржиште. Као када бисмо укинули књаз милош, воду врњци, галу, вода-воду..., и шта да пијемо него јану, перије и сан бенедето. При том, ниједна од страних банака које су дошле није развојна, која би сопственим капиталом кредитирала привреду уз минималне камате, какве су биле ове угашене. А нову развојну банку, коју нам је министар Ђелић тада обећао, нисмо добили.

Да ли је баш тако морало да буде? По свој прилици, не. О томе говоре стручњаци, и домаћи и страни; искуства држава за које ваљда не сумњамо да су озбиљне, попут Словеније и Француске; коначно, као круна, ту је и прећуткивани прошлогодишњи извештај државне Агенције за осигурање депозита (наследница оне Агенције за санацију и ликвидацију банака). Читање тог извештаја наводи на озбиљну сумњу да су четири банке у стечај гурнуте намерно, иако за то није било основа јер су им потраживања премашивала дугове, а о вредности њихових некретнина да и не говоримо.

Реч је о Извештају о раду Агенције за 2007. године, састављеном маја прошле, 2008. Овде нас занима поглавље број 5, „Стечај и ликвидација банака“, из кога се да наслутити колика је вредност имовине угашених банака, дуговања (углавном државе Србије и државних предузећа) према тим банкама, и колики су дуг те банке имале када су отеране у стечај.

Први мит који се разбија јесте онај о величини дуга Беобанке, Београдске, Југобанке и Инвестбанке. Млађан Динкић, тадашњи гувернер тадашње НБЈ, као и тадашњи српски министар финансија Божидар Ђелић, говорили су о укупном дугу од око 8 и по милијарди немачких марака, односно око 4,25 милијарди евра. Међутим, сабирањем бројки изнетих у извештају, долазимо до чак два и по пута мање суме – нешто преко 1,7 милијарди евра. Није мало али, очигледно, ни изблиза толико драматично колико нам је представљано.

Појединачно, то изгледа овако. Беобанка дугује нешто преко 557 милиона евра, Београдска банка скоро 533 милиона, Инвестбанка 430, и Југобанка 200 милиона евра. Ове цифре, међутим, не треба прихватити здраво за готово, јер је у збиру помешано штошта. То јест, дуг је и мањи.

Најпре, како се види из текста извештаја, сабрана су овде и призната али и оспорена дуговања, она која су пред судом, а суд би могао да пресуди и на једну и на другу страну. У ствари, макар по примеру Југобанке, углавном је пресуђивао на њену страну – у 99 правоснажно окончаних спорова до краја 2007. године, „у корист поверилаца“ припао је износ од 235,6 хиљада евра, „а у корист банке износ од 9,9 милиона евра“, стоји у извештају.

Затим (готово невероватно) уметнута су и дуговања која то заправо и нису – пример је наводни дуг Београдске банке фирми Westacre Investments Inc. од чак 66,2 милиона евра (што је 12 одсто укупног дуга те банке). Кажемо наводни дуг Београдске банке зато што је, како су НИН-у рекли некадашњи руководиоци банке, реч о дугу Југоимпорт СДПР-а према овој фирми. СДПР је Београдску банку пријавио као гаранта посла, али банка такву гаранцију никад није издала, што је поодавно на суду и доказано (пресуђено је у корист Београдске банке). Колико је сличних, непостојећих дугова приписано затвореним српским банкама, да би њихово затварање деловало убедљивије?

Поред овога, гро дуга (мада није спецификовано колико) банке су зарадиле и као гаранти државним предузећима која нису била у стању да врате кредите, а због политичке одлуке државног врха нису пуштале менице да од фирми наплате своја потраживања.

Конечно, сама држава Србија (Народна банка Србије) највећи је поверилац Београдске банке (са 45 одсто потраживања) и Југобанке (39 одсто), док је управо Београдска

банка највећи појединачни поверилац Инвестбанке (69 одсто дуга) и Беобанке (18 одсто). Из овога јасно видимо да је држава те 2001. године и те како била у позицији да се договори сама са собом и санира своје четири највеће банке, само да је било воље за тиме. Зашто није – а очигледно да није – питање је за неку другу истрагу.

Парадоксална тежња државе да убије сопствене развојне банке, гурајући их у стечај, још је уочљивија погледају ли се потраживања ове четири банке, дакле новац који је њима дугован у тренутку стављања у стечај. Признатих потраживања је готово 670 милиона евра, тј. скоро 40 одсто укупног дуга у коме су онако, као што смо видели, помешане и бабе и жабе. А укупно потраживање све четири банке, и признато и оно које је оспорено пред судом, износи чак 6,72 милијарде евра, скоро четири пута више од дуга који су имале када су бачене/гурнуте/шутнуте у стечај!

Примедба која би могла да се стави је да на потраживања банака у разматрању оправданости њиховог стављања у стечај не треба обраћати пажњу јер су, углавном, ненаплатива. Ево шта је на ту тему у интервјуу Е-новинама овог фебруара имао да каже Анте Марковић, последњи премијер СФРЈ, коме су се у Београду недавно премијер Мирко Цветковић и остали српски властодршци онако лепо смешкали док им је говорио да имају неспособне људе. Дакле, Марковић говори о Словенији: „У тренутку осамостаљења њихове су банке, у првом реду Љубљанска, имале голема потраживања, која се нису могла наплатити. Били су дословце пред колапсом. Основали су Нову љубљанску банку у коју су пренијели капитал и сву здраву активу. Сву контаминирану активу оставили су старој Љубљанској банци. Тако су омогућили да Словенија економски функционира и развија се.“

Да ли сада, када саслушамо Анту Марковића, уверљивије звучи оно што је НИН-у рекао ондашњи савезни министар финансија Јован Ранковић („Није постојао ниједан разлог да те банке буду отеране у стечај.“). Или што је у предговору књизи Борке Вучић написао проф. др Оскар Ковач: „Једног дана ће непристрасан суд показати да је то био неоправдан потез, одлука супротна интересима државе и народа. (...) Некоме је очито стало да их уништи. Треба погледати ко је предложио термински план за увођење стечаја.“ Па и сама Борка Вучић у разговору за НИН: „Није било основа за стављање банака у стечај. То је учињено брзоплето, неоправдано, без одговарајуће документације.“

Или је и Анте Марковић, како то ономад рече Предраг Марковић из Г17, потоњи шеф српске скупштине, екстрапрофитер, „човек из прошлости који је злоупотребио свој положај“?

Банке се у стечају држе већ невероватних седам и по година, обарајући ваљда светски рекорд у дужини трајања стечаја. За то време наплаћују своја потраживања, а њихова се огромна имовина продаје и издаје у закуп, „а у циљу увећања стечајне масе“ из које се намирују повериоци. Како стоји у извештају, само током 2006. и 2007. године продато је 135 некретнина ових банака, укупне површине 79 и по хиљада квадрата, за укупно око 1,9 милијарди динара. Узмемо ли да је евро просечно био око 80 динара, израчунавамо да је квадрат пословног простора банака плаћан испод 300 евра по квадратном метру! И шупа у Малом Мокром Лугу кошта више. А тек колико је продаја тих некретнина текла транспарентно, и шта се дешавало између 2002. и 2006. године, у периоду за који немамо податке... Нешто је, ипак, и претекло да се прода: још 48.138 квадрата пословног простора, чију су вредност проценили на 66 и по милиона евра (просечно, 1.382 евра по квадрату).

И поново се поставља питање зашто су банке, с толиком имовином и оноликим потраживањима, стављене у стечај?

Елем, продавана је и покретна имовина банака, акције које су поседовале којекуда, издаје се и у закуп огромна квадратура (премда би требало видети на који начин, коме и за колико пара). Тако прикупљени новац, уз онај од наплаћених потраживања, увећава стечајну масу из које се намирују повериоци. О коликој је суми реч, и где се држи тај новац? Пре две године, тада у својству министра финансија, актуелни премијер Мирко Цветковић одговорио је на посланичко питање: од сахране домаћих банака накупило се било огромних 178 милијарди динара, односно преко две милијарде евра. Тај је новац држан углавном на рачунима у Рајфајзен, Хипо, Сосијете женерал и ЕФГ банци. Зашто баш ту, и под којим условима? И то би требало испитати.

Немачки професор економије Макс Оте, докторанд са Принстона, недавно је у интервјуу НИН-у рекао: „Не испуштајте из руку контролу над финансијским тржиштима.“ Не тако давно цитирали смо и речи председника САД Ендру Џексона, који је у 19. веку рекао: „Ако морамо да имамо банке, нека буду чисто америчке.“ Анте Марковић подсетио је и на пример Француске: „Французи су чак законом онемогућили продају банака“. У споменутом интервјуу Е-новинама прокоментарисао је продају већине банака у Хрватској, која је урадила исто што и Србија: „А што пак о томе рећи? Посљедње што бих ја продао биле би банке. То не значи да неке банке не треба продати, али то се смјело учинити тек на крају процеса приватизације. Тек кад сами довољно ојачамо. (...) Треба задржати под властитом контролом барем једну банку. Потом је треба оснажити тако да се преко ње потиче извоз, да се преко ње води дио буџетских трансакција итд.“

Убијање српских банака

Пише: Никола Врзић
петак, 19 јун 2009 00:50

А шта је урађено у Србији? Поступили смо насупрот саветима доказаних економских стручњака и угасили сопствени банкарски сектор. При том, како указује цифре у извештају Агенције за осигурање депозита, учињено је тако иако су банке биле превише здраве да би биле гурнуте у стечај. Уз то, није убијено само домаће банкарство већ, посредно, и привреда, јер више нема ко да је кредитира под повољним условима, какви постоје у свим земљама света. Отуда, данас, рупе у буџету, незапосленост, дубока криза која би наступила и да није ове светске. Да ли је то учињено намерно? Да ли ће ико за то одговарати? Или да се ипак видимо на летовању, оном из телевизијске рекламе из 2001. године.